

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΝΑ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Δημήτριος Γρεκός¹, Κυριάκος Χουρδάκης² και Πέτρος Σιούσιουρας³

¹ Υποψήφιος Διδάκτορας Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς

² Υποψήφιος Διδάκτορας Γεωπολιτικής του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών Πανεπιστημίου Αιγαίου

³ Καθηγητής Γεωπολιτικής και Διεθνούς Δικαίου του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών Πανεπιστημίου Αιγαίου

Περίληψη: Τα τελευταία χρόνια η διεθνής κοινωνία, με προεξάρχουσες την ΕΕ και ΗΠΑ, εντατικοποιεί τις προσπάθειες της για την αντιμετώπιση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν. Η ΕΕ λαμβάνει μέρος στις διεθνείς διαπραγματεύσεις οι οποίες οδήγησαν στην οριστικοποίηση του κοινού ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης (JCPOA- July14,2015) για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, προασπίζοντας τα οικονομικά συμφέροντα των Κ-Μ της στην περιοχή χωρίς όμως να τονίζει το μέγεθος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ιδιαίτερα στην ΝΑ Μεσόγειο, και την πιθανή αποτυχία της πολιτικής περί της γαλάζιας ανάπτυξης. Η αντίληψη των ΗΠΑ για την κατάσταση θυμίζει την πολιτική που εφήρμοσαν, το 2014, κατά την διεξαγωγή της επιχείρησης μεταφοράς και εν πλω καταστροφής των χημικών όπλων της Συρίας εντός της Μεσογείου Θάλασσας, επί του πλοίου *Cape Ray* της Ναυτιλιακής Διοίκησης των ΗΠΑ (MARAD). Οι ανωτέρω εξελίξεις αλλά και η ενδεχόμενη ατυχηματική ρύπανση εγείρουν ερωτήματα ως προς την ήπια αντιμετώπιση του ζητήματος, εκ μέρους της ΕΕ, ενώ δημιουργούν ένα άκρως επικίνδυνο προηγούμενο το οποίο αφορά στην βιωσιμότητα της γαλάζιας ανάπτυξης στην περιοχή της Μεσογείου αλλά και της Μέσης Ανατολής. Η συγκεκριμένη μελέτη εμπλουτίζει την κατανόηση της επικρατούσας κατάστασης με έμφαση στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μέλλεται να προκύψουν αν δεν τερματιστούν οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν και προτείνει ειδικές λύσεις.

Λέξεις Κλειδιά: Διεθνές Δίκαιο, Διεθνές Περιβαλλοντικό Δίκαιο, Γαλάζια Ανάπτυξη, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Περιφερειακή Περιβαλλοντική Προστασία.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με την World Bank, η οικονομία του Ιράν είναι η δεύτερη μεγαλύτερη στην Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική μετά την Σαουδική Αραβία και αναμένεται να ανέλθει στην δωδέκατη θέση σε διεθνές επίπεδο, την περίοδο 2015-2025, δεδομένου ότι διαθέτει 10% των παγκόσμιων αποθεμάτων σε πετρέλαιο και το 15% σε φυσικό αέριο. Ο πληθυσμός του Ιράν ανέρχεται στα 80 εκατ. με το ΑΕΠ να ανέρχεται στα 406 δισ. Δολάρια το 2014. (WB, 2015). Το Ιράν μέσω της ανάπτυξης του πυρηνικού του προγράμματος εξελίσσεται σε ρυθμιστή της περιοχής της Μέσης Ανατολής και όχι μόνο (Danahar, 2015; Ansari, 2014).

Οι ΗΠΑ και η ΕΕ προσεγγίζουν την συγκεκριμένη περίπτωση με διαφορετικές πολιτικές. Αρχικά, οι ΗΠΑ επέβαλαν κυρώσεις εναντίον του Ιράν προκειμένου να αποτρέψουν την εξακολούθηση των εργασιών εμπλουτισμού ουρανίου και δόμησης πυρηνικών εγκαταστάσεων ενώ η ΕΕ αντιμετώπισε το ζήτημα δια της διπλωματικής οδού. Τελικά, η ΕΕ κινήθηκε προς την πολιτική των ΗΠΑ, οι οποίες εξακολουθούν να τονίζουν το μέγεθος της απειλής του Ιράν για τη διεθνή κοινωνία, χωρίς όμως να δίδουν ιδιαίτερη έμφαση στις ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Iran deal, 2015). Ως αντίδραση στα ανωτέρω και με σκοπό την άμυνα η Σαουδική Αραβία βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για την απόκτηση πυρηνικών όλων (Chehabi, 2015; Mabon, 2015). Η συγκεκριμένη πρακτική είναι πιθανό ότι εξετάζεται και από τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής (McDowall, 2015 and World Nuclear, 2015a).

Η διατήρηση του πυρηνικού οπλοστασίου του Ιράν εγείρει ερωτήματα ως προς την προστασία του περιβάλλοντος και δη του θαλασσίου σταθμίζοντας την ισορροπία των δυνάμεων στην περιοχή. Οι αρχές της προφύλαξης, της πρόληψης και της διόρθωσης των διασυννοριακών ρυπάνσεων στην πηγή πρέπει να τεθούν εν δράσει με πρωτοβουλία της ΕΕ. Το ζήτημα επηρεάζει εξίσου την ασφάλεια και την παγκόσμια οικονομία δεδομένων των συμφερόντων των ισχυρών κρατών που διακυβεύονται κυρίως από τη πρόσβαση στα πετρελαιοφόρα κοιτάσματα της Μέσης Ανατολής. Η κατάσταση, εκτός της διπλωματικής οδού, μπορεί να ρυθμιστεί αν εκληφθεί ως περίπτωση αποτυχίας της αγοράς και κατόπιν να εισαχθεί η κατάλληλη περιβαλλοντική πολιτική.

2. ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ – ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Το ενδιαφέρον των κρατών τα οποία επιδιώκουν σχέσεις με το Ιράν κατευθύνεται κυρίως στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου που διαθέτει η χώρα. Οι ΗΠΑ και ΕΕ αποσκοπούν και στην διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στην περιοχή ενώ γειτονικά κράτη όπως το Ισραήλ επικαλείται ανοικτά και σημαντικούς λόγους ασφαλείας. Οι κατά καιρούς ενέργειες των ΗΠΑ, των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και του Ισραήλ έχουν επηρεάσει με τη σειρά τους την πολιτική επί των εξωτερικών σχέσεων και άμυνας που εφαρμόζει σήμερα το Ιράν (Chehabi, 2015; Mansfield, 2013; Katz, 2012).

Οι ΗΠΑ και ΕΕ αντιλαμβάνόμενες τον σπουδαίο ρόλο του Ιράν στην Μέση Ανατολή καταβάλλουν προσπάθειες ώστε υποστηρίζοντας τα κράτη της περιοχής να διατηρείται η ανάλογη ισορροπία, να εξασφαλίζεται η ροή πετρελαίου στις αγορές, να αποκλιμακώνεται η ένταση για να μην επηρεάζεται η παγκόσμια οικονομία, διασφαλίζοντας έτσι την ειρήνη στην περιοχή. Το Ιράν φαίνεται ότι δεν αποτέλεσε ποτέ δορυφόρο των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή και έτσι οι σχέσεις των δύο κρατών δεν θεωρούνται τόσο καλές. Ο τερματισμός του ψυχρού

πολέμου και η επικράτηση των ΗΠΑ ως υπερδύναμη άλλαξε τις παγκόσμιες ισορροπίες με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να επεμβαίνουν δυναμικά, όπου απαιτείτο, προκειμένου να διατηρήσουν την κυριαρχία τους και ειδικότερα να ρυθμίζουν την κίνηση του πετρελαίου της Μέσης Ανατολής και να προστατεύουν τις φιλικά προσκείμενες χώρες. Στην πολιτική αυτή οι ΗΠΑ δεν βρίσκουν πάντα αρωγό την ΕΕ (Dershowitz, 2015; Mabon, 2015; Goodarzi, 2013).

Η ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν θεωρείται ενδεχόμενη απειλή και από την Σαουδική Αραβία, το Ισραήλ και των γειτονικών κρατών λόγω της ανασφάλειας κυρίως που δημιουργείται στην περιοχή. Η δύναμη που φέρεται να έχει αποκτήσει το Ιράν λόγω των πυρηνικών ερμηνεύεται ως μη ειρηνική για την διατήρηση της ομαλότητας στην Μέση Ανατολή. Επίσης, η προσοχή των ΗΠΑ και της ΕΕ προς το Ιράν για την αντιμετώπιση και πιθανή αδρανοποίηση των πυρηνικών καθιστά το συγκεκριμένο κράτος ως ρυθμιστή των εξελίξεων στην περιοχή (Chehabi, 2015; Danahar, 2015; Mabon, 2015; Hitchcock, 2013; Roshandel and Chapman Lean, 2011).

Οι σχέσεις της ΕΕ με το Ιράν βασίζονται στην παροχή πετρελαίου εκ μέρους του Ιράν για την εξυπηρέτηση των αναγκών της Ένωσης. Στη βάση αυτή και προκειμένου να επιτηρεί τις εξελίξεις στην περιοχή η ΕΕ ενδιαφέρεται και για την επίλυση του ζητήματος των πυρηνικών που διαθέτει το Ιράν. Υπό το πρίσμα αυτό η πολιτική της ΕΕ ταυτίζεται κατ' αρχήν με αυτή των ΗΠΑ. Για την ΕΕ, το Ιράν, αποτελεί ενεργειακό τροφοδότη καθώς και αναδυόμενη αγορά. Περαιτέρω και ενώ τα τελευταία χρόνια ενόψει των πληροφοριών για την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, οι ΗΠΑ επέβαλαν στην χώρα σχετικές κυρώσεις, η ΕΕ ακολούθησε την διπλωματική οδό με σκοπό την ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ ΕΕ-Ιράν (Danahar, 2015; Shelala II et al., 2013).

Έτσι μετά από διάλογο, το 1999, υιοθετήθηκε το πλαίσιο «Ολοκληρωμένου Διαλόγου» σύμφωνα με το οποίο η ΕΕ και το Ιράν θα έχουν πλέον την δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων επί (α) Σφαιρικών θεμάτων (τρομοκρατία, δικαιώματα του ανθρώπου και διάδοση), (β) Περιφερειακών θεμάτων (Ιράκ, Κόλπος, Κεντρική Ασία, διαδικασία ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή) και (γ) Τομέων συνεργασίας (ναρκωτικά, πρόσφυγες, ενέργεια, εμπόριο και επενδύσεις) [COM(2001) 71 τελικό].

Έκτοτε η ΕΕ ανέπτυξε πολιτικές, *inter alia*, για τη μη - διάδοση των Όπλων Μάζικης Καταστροφής. Λόγω της σταδιακής ανάπτυξης του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα η στάση της ΕΕ συνέκλινε με εκείνη των ΗΠΑ απέναντι στο Ιράν αναφορικά με την επιβολή κυρώσεων. Σημειωθήτω ότι η ΕΕ σταθμίζει τις αποφάσεις της για την επιβολή κυρώσεων κατά του Ιράν με γνώμονα την εξάρτηση των κρατών-μελών της από τις ενεργειακές πηγές της εν λόγω χώρας αλλά και σταθμίζοντας τις ενδεχόμενες επενδυτικές ευκαιρίες που υπάρχουν εκεί (Chehabi, 2015; Dershowitz, 2015; Mansfield, 2013).

3. ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ (JCROA) ΚΑΙ ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, οι ΗΠΑ παρείχαν την τεχνογνωσία προκειμένου το Ιράν να αναπτύξει πυρηνική τεχνολογία με σκοπό την εξυπηρέτηση των ενεργειακών του αναγκών (Davenport, 2015). Το Ιράν είναι κράτος μέρος της Συνθήκης για τη Μη-Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων από το 1970 ενώ διαμνηύει ότι το πρόγραμμα πυρηνικών που

διαθέτει αφορά σε ειρηνικούς σκοπούς (UNODA, 2015). Κατά την διάρκεια των ετών το Ιράν ανέπτυξε ένα σύγχρονο πυρηνικό πρόγραμμα το οποίο πρόσφατα θεωρήθηκε ότι δεν έχει σκοπό και μόνο την κάλυψη των ενεργειακών του αναγκών (Einhorn; 2015; Paivar, 2015; Glaser et.al, 2015). Έτσι, το 2006 η διεθνής υπηρεσία ατομικής ενέργειας ανέφερε την κατάσταση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τότε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, μετά την εξέταση της αναφοράς, ελήφθη η απόφαση περί επιβολής κυρώσεων εναντίον του Ιράν ώστε να αποτραπεί ο πιθανολογούμενος εμπλουτισμός ουρανίου για την κατασκευή πολεμικού υλικού. Το 2010 κατόπιν σαφών αποδείξεων περί των ανωτέρω το Συμβούλιο Ασφαλείας επέκτεινε της κυρώσεις εναντίον του Ιράν με αποτέλεσμα την αποκοπή της χώρας από τις διεθνείς συναλλαγές. Το 2013 εξελίχθηκαν διαπραγματεύσεις μεταξύ του Ιράν από τη μία πλευρά και ΗΠΑ, ΗΒ, Γαλλίας, Ρωσίας, Κίνας και Γερμανίας από την άλλη χωρίς αποτέλεσμα (Meier, 2013).

Η Αγγλία, Γαλλία και Γερμανία ενεργούν ως αντιπρόσωποι της ΕΕ (EU-3) στις σχέσεις της με το Ιράν. Στη βάση αυτή αποτελούν και κράτη μέρη της ομάδας P5+1 (EU 3 + 3 Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κίνα, Ρωσία και ΗΠΑ) για την επίτευξη κοινής συμφωνίας αντιμετώπισης των πυρηνικών του Ιράν (EU-JCPOA, 2015). Μετά από σχεδόν δεκαετή διαπραγματεύση μεταξύ του Ιράν από τη μία και των ΗΠΑ, ΗΒ, Γαλλίας, Ρωσίας, Κίνας και Γερμανίας από την άλλη, στις 14.07.2015 έλαβε χώρα η οριστικοποίηση του κοινού ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης (Joint Comprehensive Plan of Action - JCPOA, 2015) για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το ψήφισμα 2231 (2015), το οποίο εγκρίνει την πρόσφατη συμφωνία που επετεύχθη στη Βιέννη μεταξύ Ιράν και των Ε3 + 3 κρατών για το θέμα των πυρηνικών.

Το εν λόγω σχέδιο δράσης διασφαλίζει ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν θα χρησιμοποιηθεί για ειρηνικούς σκοπούς ώστε οι ΗΠΑ, ΕΕ και ΟΗΕ να προβούν σε άρση των κυρώσεων κατά του Ιράν οι οποίες, τα προηγούμενα δέκα χρόνια, έχουν οδηγήσει τη χώρα σε απομόνωση. Οι κυρώσεις θα αρθούν προοδευτικά, ειδικά στους τομείς του εμπορίου, της τεχνολογίας, των τραπεζών και της ενέργειας. Το σχέδιο δράσης θα εμποδίσει την απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν και θα διευκολύνει την διαδικασία ελέγχου περί πιθανών πυρηνικών όπλων (PMD). Ουσιαστικά τίθενται τα όρια των πυρηνικών δράσεων του Ιράν σε δεκαετή ορίζοντα. Το κοινό συνολικό σχέδιο δράσης αποτελείται από το κύριο μέρος και πέντε παραρτήματα ενώ σημαντικά σημεία είναι (α) περιορισμός του εμπλουτισμού ουρανίου (β) περιορισμός παραγωγής πλουτωνίου (γ) ενίσχυση επιθεωρήσεων από την Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενεργείας των πυρηνικών εγκαταστάσεων του Ιράν (δ) άρση των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί από τις ΗΠΑ, την ΕΕ και τον ΟΗΕ και (ε) διατήρηση των κυρώσεων αναφορικά με το πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων και την προμήθεια επιθετικών οπλικών συστημάτων. Εκ των ανωτέρω συμπεραίνεται ότι το Ιράν δεν δύναται, στη βάση της συμφωνίας, να χρησιμοποιήσει το πυρηνικό του πρόγραμμα σε στρατιωτικές επιχειρήσεις αλλά αντίθετα θα προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες που θα αποδείξουν ότι υπερασπίζεται την ειρήνη στην περιοχή. Συναφώς, θα επιτραπούν οι επιθεωρήσεις, οι έλεγχοι και η παρακολούθηση από τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενεργείας ώστε να αρθούν σταδιακά οι διεθνείς κυρώσεις και οι κυρώσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ.

Εν πρώτοις φαίνεται το σχέδιο δράσης επιφέρει υπερβολικές παραχωρήσεις σε όλους τους τομείς και επιπλέον το Ιράν πρόκειται να χρηματοδοτηθεί προκειμένου να κατευθύνει το πυρηνικό του πρόγραμμα προς, αμφισβητούμενους, ειρηνικούς σκοπούς με αποτέλεσμα την πιθανή αύξηση της ισχύος του στην περιοχή. Αν αυτή η άποψη επικρατήσει τότε πιθανόν τα

κράτη της περιοχής να προβούν σε ενέργειες που θα εμποδίσουν το Ιράν να αποκτήσει τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής. Το κοινό συνολικό σχέδιο δράσης για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν οριοθετεί την πλήρη επάνοδο της χώρας στο διεθνές σύστημα. Ως εκ τούτου άρχεται η οικονομική ανάπτυξη της αναδυόμενης αγοράς του Ιράν η οποία κατέχει μείζονα γεωπολιτικό ρόλο στην Μέση Ανατολή. Σημειώνεται ότι το Ιράν είναι σε θέση να λάβει σκληρά μέτρα εναντίον των κρατών της περιοχής, αν το επιθυμεί, με ανυπολόγιστες επιπτώσεις για το διεθνές περιβαλλοντικό γίγνεσθαι και την οικονομία.

4. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Παρά τις διαβεβαιώσεις εκ μέρους του Ιράν περί της ειρηνικής εκμετάλλευσης των επιτευγμάτων του πυρηνικού του προγράμματος, οι διαπιστώσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας δημιουργούν ένα κλίμα άμυνας στην διεθνή κοινότητα απέναντι στις επιδιώξεις του Ιράν. Σε αυτό συνάδει και η απροθυμία των Ιρανικών αρχών να αποδείξουν εμπράκτως ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν δεν έχει στρατιωτικούς σκοπούς αλλά αντιθέτως διαφαίνεται μια τάση κυριαρχίας στην περιοχή λόγω και των κατά καιρούς εμπρηστικών δηλώσεων κατά των γειτονικών κρατών κυρίως προς εσωτερική κατανάλωση (Einhorn, 2015; Farhi, 2015; Glaser et.al, 2015).

Το Ιράν φαίνεται ότι επιδιώκει την εγκαθίδρυση μιας νέας τάξης πραγμάτων στη Μέση Ανατολή όπου οι ΗΠΑ δεν θα έχουν την πρωτοκαθεδρία. Αυτό βασίζεται στην πεποίθηση του Ιράν ότι σε περίπτωση που οι ΗΠΑ επέμβουν στρατιωτικά στην περιοχή θα προκαλέσουν τεράστιες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Επίσης, η κίνηση αυτή θα ενισχύσει την εικόνα του Ιράν ως ένα ακόμα κράτος που αμύνεται κατά της επεκτατικές πολιτικής των ΗΠΑ. Με το σχέδιο αυτό, το Ιράν στοχεύει στην δημιουργία οικονομικών πόρων από την πώληση του πετρελαίου και την ισχυροποίηση της οικονομίας του ώστε να αποβεί σε ρυθμιστή της περιοχής και όχι μόνο (Paivar, 2015).

Οι ΗΠΑ παρακολουθώντας τις διπλωματικές κινήσεις του Ιράν κινήθηκαν προς την επίτευξη συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα προκειμένου να αποφευχθεί κάθε αρνητική επίπτωση ως και την απόκτηση πυρηνικών εκ μέρους του Ισραήλ, της Σαουδικής Αραβίας και των υπολοίπων χωρών της Μέσης Ανατολής (Guzansky, 2015). Η ΕΕ, παρά την επιβολή κυρώσεων εναντίον του Ιράν, τηρεί μια ήπια στάση ως προς την αντιμετώπιση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν σε σχέση με αυτή των ΗΠΑ. Για το Ιράν το πυρηνικό πρόγραμμα του χρησιμοποιείται ως διπλωματικό εργαλείο κατά τις διεθνείς διαπραγματεύσεις. Σε περίπτωση που η πυρηνική συμφωνία δεν τηρηθεί οι τεταμένες σχέσεις που θα δημιουργηθούν θα έχουν δυσμενές αποτέλεσμα τουλάχιστον για τις οικονομίες των ΗΠΑ και ΕΕ (Van Buren, 2015).

Η ΕΕ ακολουθεί μία ήπια (soft-power) προσέγγιση επί του ζητήματος ενώ οι ΗΠΑ πάντοτε τάσσονται υπέρ μιας σκληρότερης (hard-power) προσέγγισης (Ilgen, 2006). Η συγκεκριμένη τάση γίνεται εμφανής όταν οι ΗΠΑ επέβαλλαν κυρώσεις εναντίον του Ιράν και απείλησαν με στρατιωτική επέμβαση. Η ΕΕ επεδίωξε αρχικά μια διπλωματική προσέγγιση στη βάση του διαλόγου και συνεργασίας. Οι ΗΠΑ θεωρούν ότι το Ιράν αποτελεί απειλή για τα συμφέροντα τους στην περιοχή ενώ η ΕΕ βλέπει το Ιράν ως αναδυόμενη οικονομία η οποία μπορεί να αναπτυχθεί αν επικρατήσει η ασφάλεια στην Μέση Ανατολή. Επιπλέον, η ΕΕ αποβλέπει σε εμπορικές συναλλαγές με το Ιράν. Τελικά, η στάση του Ιράν απέναντι στην ΕΕ οδήγησε στη σύγκλιση της πολιτικής της ΕΕ με αυτή των ΗΠΑ και την

επιβολή κυρώσεων δια μέσου του ΟΗΕ. Όμως μετά το 2005, η ΕΕ κατάφερε να πείσει τις ΗΠΑ να συμμετάσχουν σε διαπραγματεύσεις για το ζήτημα του Ιράν (Einhorn, 2015; Paivar, 2015).

5. ΕΕ-ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΠΥΡΗΝΙΚΩΝ ΟΠΛΩΝ

Η συγκεκριμένη Συνθήκη, (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1968), για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων διακρίνει τα μέρη σε δύο κατηγορίες ήτοι πυρηνικά κράτη και στα μη πυρηνικά κράτη. Στα πυρηνικά κράτη ανήκουν εκείνα που είχαν διεξάγει πυρηνικές δοκιμές προ της 01.01.1967 (Άρθρο ΙΧ) ενώ τα υπόλοιπα στα μη πυρηνικά. Το άρθρο ΙV ορίζει ότι αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των Μερών η ανάπτυξη έρευνας, παραγωγής και χρήσης της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, χωρίς διακρίσεις και σύμφωνα με τα άρθρα Ι και ΙΙ της Συνθήκης. Επιπλέον και σύμφωνα με το άρθρο VI κάθε Μέρος της Συνθήκης υποχρεούται να προβεί σε διαπραγματεύσεις με βάση την καλή πίστη για να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα αρχικά για την διακοπή των πυρηνικών εξοπλισμών και τη σύναψη μίας Συνθήκης σχετικά με τον απόλυτο αφοπλισμό υπό ένα αυστηρό και αποτελεσματικό διεθνή έλεγχο. Πάντως, αρκετά κράτη και ιδιαιτέρως οι ΗΠΑ αναπτύσσουν καινοτομίες και εξελιγμένα προγράμματα γύρω από τα πυρηνικά όπλα (Kimball, 2015). Συναφώς με το άρθρο ΙV παρέχεται το δικαίωμα σε κάθε μη πυρηνικό κράτος να προβεί στην παραγωγή πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Η περίπτωση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν εντάσσεται στο κενό που υφίσταται εδώ και έτσι μπορεί νόμιμα και στο πλαίσιο της Συνθήκης μη διασποράς, να δημιουργήσει όλη την απαραίτητα υποδομή για την ενδεχόμενη κατασκευή πυρηνικών όπλων.

Η ΕΕ εφαρμόζει την Στρατηγική κατά της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής (EU-WMD, 2015) με στόχο την πρόληψη, αποτροπή, διακοπή και, εάν είναι δυνατό, στην εξάλειψη των προγραμμάτων όπλων μαζικής καταστροφής παγκοσμίως. Οι βασικές της αρχές, της εν λόγω στρατηγικής περιλαμβάνουν (α) την ενίσχυση των διεθνών μηχανισμών μη διάδοσης και το έργο της βελτίωσης των συστημάτων προκειμένου να επαληθεύονται οι παραβιάσεις των κανόνων που προβλέπονται σε πολυμερείς συνθήκες (β) την προαγωγή ενός σταθερού περιβάλλοντος σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, με την ενίσχυση προγραμμάτων για την προώθηση του αφοπλισμού και με την ενσωμάτωση του στόχου της μη διάδοσης σε όλες τις πολιτικές, διπλωματικές και οικονομικές δραστηριότητες της ΕΕ (γ) τη στενή συνεργασία με βασικούς εταίρους, όπως τις ΗΠΑ, τη Ρωσία ή το ΝΑΤΟ και την παροχή βοήθειας σε τρίτες χώρες.

6. ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι εντάσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής θεωρούνται συχνό φαινόμενο. Το γεγονός αυτό ενισχύουν και οι συχνές οδηγίες που εκδίδουν προς τα μέλη τους οι διάφοροι ναυτασφαλιστικοί οργανισμοί. Συγκεκριμένα η Κοινή Επιτροπή Πολέμου (Joint War Committee) στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι των ασφαλιστικών οργανισμών του Λονδίνου έχει εντάξει στις περιοχές υψηλού κινδύνου, ιδιαιτέρως, εκείνη των στενών του Ορμούζ όπου γειτνιάζουν άμεσα το Ιράν και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Αυτό συμβαίνει διότι η Σαουδική Αραβία εκτιμά ότι το Ιράν προσπαθεί να ελέγξει τα Στενά και ως αποτέλεσμα επικρατεί εχθρότητα μεταξύ των δύο πλευρών (Roberts, 2015).

Επιπλέον, προσφάτως, μετά τις αναταραχές, θρησκευτικού περιεχομένου, η Σαουδική Αραβία διέκοψε διπλωματικές σχέσεις με το Ιράν ενώ την τακτική αυτή ακολούθησαν και άλλα κράτη του Κόλπου (Van Auken, 2016). Η Μέση Ανατολή πλήττεται από πολιτικές διαμάχες οι οποίες, εκτός της δημιουργούμενης αποσταθεροποίησης, μπορούν να οδηγήσουν και σε πολεμικές συρράξεις. Αν σε τέτοια περίπτωση χρησιμοποιηθούν πυρηνικά το αποτέλεσμα θα είναι ολέθριο για την ανθρωπότητα. Ακόμα όμως και σε ειρηνική περίοδο η πιθανότητα ενός πυρηνικού ατυχήματος, όπως αυτό στην Fukushima, θα έχει καταστρεπτικά επακόλουθα (World-Nuclear, 2015b). Τέτοια ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η καταστροφή στο Chernobyl (1986) (World-Nuclear, 2015c), η περίπτωση του πλοίου μεταφοράς χημικών Ievoli Sun, (2000) και η αμφιλεγόμενη καταστροφή των χημικών όπλων της Συρίας, εν πλω, επί του πλοίου Cape Ray (Samiotis et.al, 2014). Οι συνέπειες που προκλήθηκαν από τα προαναφερόμενα παραδείγματα, δηλαδή από τις ενέργειες ενός κράτους, είναι ανεπανόρθωτες για τα γειτονικά κράτη αλλά και για την διεθνή κοινωνία γενικότερα.

Τα αποτελέσματα των ανωτέρω καταστροφών, τα οποία επηρεάζουν σοβαρά τον άνθρωπο αλλά και το περιβάλλον όπου ζει, δημιουργούν παράλληλα τρομερές περιβαλλοντικές και κοινωνικοοικονομικές συνέπειες οι οποίες φαίνονται από τα μέχρι σήμερα στοιχεία. Ειδικότερα (α) ραδιενεργό υλικό ανακαλύφθηκε σε ρωσικά θαλασσινά προϊόντα λόγω της καταστροφής στη Fukushima τα οποία προορίζονταν για κατανάλωση (Young-dong, 2015) (β) Στη Σκωτία, παρατηρήθηκε μόλυνση οστρακοειδών από τα ραδιενεργά απόβλητα του πυρηνικού εργοστασίου Sellafield. Οι ερευνητές ανακάλυψαν ραδιενεργό άνθρακα στα κελύφη των μυδιών σε απόσταση εκατόν εξήντα μιλίων από το εν λόγω εργοστάσιο (Edwards, 2015) (γ) οι πυρηνικές εγκαταστάσεις του Dounreay στη Μ. Βρετανία περιγράφονται μαζί με αυτές του Sellafield ως οι πλέον τοξικές στην Ευρώπη (Justad, 2015) (δ) υψηλά επίπεδα ραδιενέργειας ανιχνεύτηκαν στα ανοικτά της δυτικής ακτής των ΗΠΑ και οφείλονται στο πυρηνικό ατύχημα της Fukushima (Enenews, 2015) ενώ το ίδιο συνέβη και στις βόρειες ακτές των ΗΠΑ και η μόλυνση της θάλασσας συνεχίζεται (Presstv, 2015) (ε) μετά από τα ενδεικτικά αναφερόμενα καταστρεπτικά αποτελέσματα οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία προσπαθούν να προβούν στην απόρριψη των πυρηνικών αποβλήτων εντός των ωκεανών (Benson, 2011).

7. ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Η κλειστή θάλασσα της Μεσόγειου βρέχει συνολικά είκοσι οκτώ κράτη της νότιας Ευρώπης, βόρειας Αφρικής και δυτικής Ασίας. Επίσης, περιλαμβάνει περιοχές παγκοσμίου κάλλους, αλιευτικού ενδιαφέροντος και αποτελεί σημαντικό δίαυλο ναυσιπλοΐας δια του οποίου διέρχεται περί το ένα τρίτο του συνόλου των παγκόσμιων εμπορευματικών μεταφορών (Maritime Forum, 2015). Ο πολυετής ρυθμός ανανέωσης των υδάτων της Μεσογείου καθιστά την συγκεκριμένη περιοχή ευαίσθητη στη ρύπανση. Η εφαρμογή της πολιτικής της ΕΕ περί γαλάζιας ανάπτυξης, προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και ασφαλείας στην περιοχή θεωρείται ως όρος sine qua non.

Στη βάση αυτή και μετά από μελέτη του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία της Μεσογείου (UNEP-MAP), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε ψήφισμα σχετικά με την καταπολέμηση του φαινομένου της υφιστάμενης υπερβολικής ποσότητας πετρελαίου στη Μεσόγειο (Ψήφισμα B8-0335/2014). Στην Μεσόγειο αποδίδεται το 17% περίπου της παγκόσμιας πετρελαϊκής ρύπανσης των θαλασσών, ενώ τα ύδατα της Μεσογείου

ανακυκλώνονται ανά εβδομήντα έτη. Τα συμπεράσματα αυτά καταδεικνύουν την Μεσόγειο ως την θάλασσα με το σημαντικότερο βαθμό ρύπανσης και δυσοίωνα μέλλον για τα κράτη της περιοχής. Επιπροσθέτως, με την πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου B8-0078/2015 σχετικά με τον αγώνα κατά των περιβαλλοντικών εγκλημάτων η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕπ) καλείται, μεταξύ άλλων, να ανακοινώσει τις πολιτικές που εφαρμόζονται για την εξάλειψη του εμπορίου των τοξικών αποβλήτων.

Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι το θαλάσσιο περιβάλλον της Μεσογείου υποβαθμίζεται πολλαπλά με την πάροδο των ετών με αποτέλεσμα να απειλείται η βιοποικιλότητα του. Το εμπόριο και η απόρριψη τοξικών αποβλήτων καθώς και μία ενδεχόμενη περιβαλλοντική απειλή που δύναται να προκύψει από μία στρατιωτική εκούσια ή ειρηνική ακούσια (ατυχηματική) πυρηνική καταστροφή από την πλευρά του Ιράν πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα προτού οι επιπτώσεις από τη ρύπανση του περιβάλλοντος καταστούν ανεπανόρθωτες. Με αυτά τα δεδομένα φαίνεται ότι οι στρατηγικές UNEP-ΕΕ περί περιφερειακής προστασίας, βιώσιμης και γαλάζιας ανάπτυξης τίθενται υπό αμφισβήτηση ενώ είναι αβέβαιο το κατά πόσο η προστασία της Μεσόγειου Θάλασσας μπορεί, ακόμα, να βασιστεί στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο και δη στο μάλλον προβληματικό επίπεδο εφαρμογής του.

8. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Βιώσιμη ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των σύγχρονων γενεών χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» (Brundtland, 1987). Οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως και ο ανωτέρω ορισμός, διατυπώθηκαν νομικά στη Διεθνή Συνδιάσκεψη του Rio de Janeiro (1992), για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, όπου η βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται ως η ανάπτυξη που παρέχει μακροπρόθεσμα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη φροντίζοντας τις ανάγκες της παρούσας και των μελλοντικών γενεών (Agenda 21). Η βιώσιμη ανάπτυξη του θαλασσιού περιβάλλοντος αποτελεί επίσης σημαντικό στόχο της Γαλάζιας ανάπτυξης της ΕΕ και μπορεί να θεωρηθεί ως η διαδικασία με την οποία βελτιστοποιείται αφενός η προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου η ποιότητα ζωής σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα (Alhaji, 2003).

Το Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης (UNEP-MAP) φιλοδοξεί να συνδράμει τα κράτη της περιοχής ώστε να διαμορφώσουν πρακτικές αντιμετώπισης της θαλάσσιας ρύπανσης. Το MAP πέρασε στη δεύτερη φάση του αφού έλαβε υπόψη τις αδυναμίες του προηγούμενου εγχειρήματος αλλά και τα αποτελέσματα της Συνδιάσκεψης του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Rio, 1992), ειδικότερα στο ζήτημα της βιώσιμης ανάπτυξης. Σήμερα θεωρείται ότι είναι σε θέση να αντιμετωπίσει μαζί με τα κράτη μέλη τις προκλήσεις σε θέματα θαλάσσιας ρύπανσης που ταλανίζουν την Μεσόγειο Θάλασσα. Δράσεις και πρωτοβουλίες για την προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης της περιοχής τελούν υπό το γενικότερο σχεδιασμό του MAP, όμως παρόλα αυτά το θαλάσσιο περιβάλλον της περιοχής εξακολουθεί να θεωρείται απειλούμενο.

Ως Γαλάζια Ανάπτυξη, στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής, ορίζεται «η μακροπρόθεσμη στρατηγική για τη στήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης του θαλάσσιου και ναυτιλιακού τομέα». Η συγκεκριμένη πολιτική βασίζεται στο ότι οι θάλασσες αποτελούν μοχλούς για την ανάπτυξη στη βάση των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΕ «η γαλάζια οικονομία αντιπροσωπεύει 5,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας

και ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σχεδόν 500 δις. ετησίως», ενώ οι επιμέρους τομείς από τους οποίους αποτελείται χρήζουν μεγαλύτερης ανάπτυξης (EC, 2015). Άρα, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της οφείλουν να δημιουργήσουν εκείνες τις συνθήκες ώστε να αποτραπεί οποιαδήποτε απειλή προς τους πόρους των ωκεανών, θαλασσών και ακτών της ΕΕ ειδικότερα λόγω της τεταμένης κατάστασης στη Μέση Ανατολή και του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν.

Επιπλέον, με την εφαρμογή του εργαλείου του Θαλασσιού Χωροταξικού Σχεδιασμού τα κράτη της Μεσογείου θα μπορούσαν να διασφαλίσουν και την ολοκληρωμένη διασυννοριακή προσέγγιση των θαλασσίων δραστηριοτήτων, με απώτερο στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών οικονομικών. Η Οδηγία πλαίσιο 2014/89/ΕΕ [Άρθρο 3(2)] αναφέρει ότι: «ως θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός (ΘΧΣ) νοείται η διαδικασία με την οποία οι αρχές του οικείου κράτους μέλους αναλύουν και οργανώνουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες στις θαλάσσιες περιοχές για την επίτευξη οικολογικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων». Ο ΘΧΣ αποτελεί διατομεακό μέσο πολιτικής της Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής (ΟΘΠ). Η αποτελεσματική διαχείριση του θαλασσιού χώρου μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού θα επιτρέψει, ίσως, τη σύγκλιση των διαφορών μεταξύ κρατών, την προσέλκυση των επενδύσεων και την βελτιστοποίηση της προστασίας του θαλασσιού περιβάλλοντος. Παρόλα αυτά και ενώ σύμφωνα με τις αρχές του, ο ΘΧΣ φαινόταν ένα εργαλείο αποτροπής της επιχείρησης του πλοίου Cape Ray και την επεξεργασία των χημικών όπλων της Συρίας εντός της Μεσογείου, ο σχεδιασμός του δεν έχει ως τώρα ευδοκιμήσει στην περιοχή (Samiotis et.al, 2014; MARAD, 2014; The Trench; 2013).

9. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ

Σε μια συνολική προσέγγιση του ζητήματος εφαρμόζεται το διεθνές και Ενωσιακό δίκαιο το οποίο ρυθμίζει, κυρίως, τις συμπεριφορές των κρατών με στόχο την εξασφάλιση της συνεργασίας για την επίλυση των διαφορών σε διεθνές επίπεδο. Με δεδομένο ότι το κράτος είναι κυρίαρχο στην επικράτεια του, τηρεί τη διεθνή νομοθεσία και δεν επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Αναφέρεται ότι το άρθρο 2§7 του χάρτη του ΟΗΕ κάνει λόγο για την αρχή της μη επεμβάσεως τρίτων στις υποθέσεις που ανήκουν στην εσωτερική αρμοδιότητα των κρατών. Συνεπώς, η εφαρμογή της σχετικής διεθνούς και ευρωπαϊκής νομοθεσίας οδήγησε και στην πολιτική αντιμετώπιση του ζητήματος όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Η ιστορία έχει δείξει ότι η πυρηνική καταστροφή, ανεξάρτητα αν προέρχεται από στρατιωτικές ή μη επιχειρήσεις, επιφέρει δυνητικά ανεπανόρθωτες καταστροφές οι επιπτώσεις των οποίων επηρεάζουν και τις επόμενες γενεές. Η πολιτικής της ΕΕ για το περιβάλλον έχει ως βάση τις αρχές της προφύλαξης, πρόληψης και διόρθωσης των ρυπάνσεων στην πηγή. Εφόσον υπάρχει η επιστημονική βεβαιότητα ως προς τον κίνδυνο των πυρηνικών του Ιράν πρέπει να ενεργοποιηθεί εκ μέρους της ΕΕ, τουλάχιστον, η αρχή της πρόληψης και δη να τεθεί σε ενέργεια η Σύμβαση του Aarhus (1998) σύμφωνα με την οποία οι περιβαλλοντικές πληροφορίες που έχουν στην διάθεση τους οι δημόσιες αρχές πρέπει να είναι προσβάσιμες ώστε να ενημερωθούν οι πολίτες της ΕΕ, και με τη συμβολή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (ΕΕΑ), για την ουσιαστική κατάσταση και ενδεχόμενη πυρηνική απειλή εκ μέρους του Ιράν.

Η εδαφική κυριαρχία του Ιράν περιορίζεται στα σημεία που γειτνιάζει με τα κράτη της περιοχής. Ένα ενδεχόμενο πυρηνικό ατύχημα θα προκαλούσε ανυπολόγιστες διασυνοριακές επιπτώσεις. Το δίκαιο ρυθμίζει τις περιπτώσεις αυτές με έμφαση στην αρχή της αμοιβαίας συνεκτίμηση των συμφερόντων (Hanqin, 2009). Συγκεκριμένα, το Ιράν δεν πρέπει να ασκήσει την εδαφική του κυριαρχία με τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλέσει σοβαρή ζημία στο περιβάλλον ή να διαταράξει την οικολογική ισορροπία των γειτονικών κρατών. Η υποχρέωση σεβασμού προς το περιβάλλον των άλλων κρατών έχει αναγνωριστεί από πολλές διαιτητικές αποφάσεις και σήμερα πρέπει να θεωρείται ως εθιμικό διεθνές δίκαιο (Wolfum, 2013). Επίσης το θέμα ρυθμίζεται από συμβατικά κείμενα όπως η Σύμβαση περί Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε Διασυνοριακό Πλαίσιο (1991), αποκαλούμενη και Espoo-Convention.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης επιχειρεί να φέρει την οικονομική ανάπτυξη από τη μία πλευρά και τις περιβαλλοντικές ανησυχίες (συμπεριλαμβανομένης μιας υπεύθυνης χρήσης των φυσικών πόρων) από την άλλη πλευρά σε ισορροπία. Δεν λειτουργεί ως γενική αρχή του δικαίου αλλά συντάσσεται με τις διεθνείς συνθήκες περί περιβαλλοντικής προστασίας. Η Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED) στο Ρίο (1992) αποτέλεσε την διεθνή αναγνώριση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης. Συναφώς και με στόχο να υποστηριχθεί η φιλική ανάπτυξη του περιβάλλοντος, δημιουργήθηκε ο Παγκόσμιος Περιβαλλοντικός Μηχανισμός (Global Environmental Facility) ώστε να διευκολύνει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προς την κατεύθυνση αυτή. Ο GEF έχει διαθέσει, για το Ιράν, σε διάφορους τομείς όπως βιοποικιλότητα, κλιματική αλλαγή, συνολική χρηματοδότηση περί τα 176,293,600 εκατ. Δολάρια ΗΠΑ (GEF, 2015).

Με γνώμονα τα διαμειφθέντα, η ΕΕ, εκ του ήπιου τρόπου αντιμετώπισης της κατάστασης, δίδει την εντύπωση ότι δεν αντελήφθη πλήρως την πολιτική των ΗΠΑ και ειδικότερα (α) τα αποτελέσματα της καταστροφής των χημικών όπλων της Συρίας, εν πλω επί του πλοίου Cape Ray και (β) ότι σε περίπτωση ατυχήματος ή αστοχίας του επικίνδυνου πιλοτικού εγχειρήματος οι ζημιές θα ήταν υπερπολλαπλάσιες εκείνων που προκλήθηκαν π.χ. από το ναυάγιο του δεξαμενοπλοίου Prestige. Το εγχείρημα της εν πλω καταστροφής των χημικών όπλων της Συρίας ίσως είναι το έναυσμα για την συνέχιση της ίδιας διαδικασίας για τα χημικά όπλα που κατέχουν η Αίγυπτος και άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής. Αν η καταστροφή του χημικού οπλοστασίου της Συρίας με τη μέθοδο της υδρόλυσης στα ύδατα της Μεσογείου χαρακτηριστεί ως επιτυχημένη συνάγεται ότι θα αποτελέσει προηγούμενο για την επανάληψη της επιχείρησης, με τους ίδιους όρους, όπου κριθεί σκόπιμο και ενδεχόμενα θα γενικευθεί.

Το πρόβλημα δεν φαίνεται να μπορεί να αντιμετωπιστεί δια της νομικής οδού. Τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα θα μπορούσαν να προσφέρουν καθοδήγηση εάν οι αποφάσεις τους πραγματικά επιφέρουν την επίλυση δεδομένου ότι, παρά την πληρότητα του θεσμικού πλαισίου που διέπει το πρόβλημα, η πραγματικότητα εγείρει έντονο προβληματισμό. Η θεωρητική οικονομική προσέγγιση επιχειρεί να δώσει λύση ως ακολούθως.

10. ΣΥΣΤΗΜΑ ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Παρακάτω υποστηρίζεται ότι αν υπήρχαν επαρκή κίνητρα για το Ιράν εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας τότε, ίσως, με την κατάλληλη ρύθμιση οι ποσότητες των πυρηνικών του Ιράν να ήταν μειωμένες ή να είχαν ως προορισμό, πράγματι, ειρηνικούς σκοπούς. Ως εκ τούτου, προτείνεται η εφαρμογή της αρχής «ο εξαλείφω πληρώνει» και η τιμολόγηση των

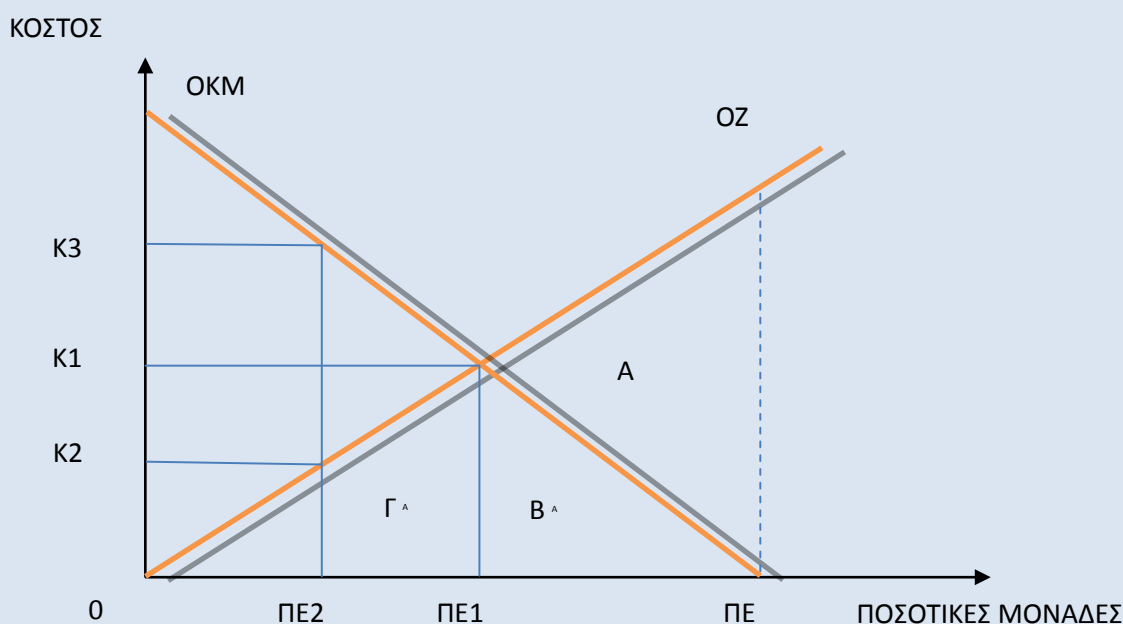
πυρηνικών. Αυτό μπορεί να υλοποιηθεί μέσω της φορολόγησης της διεθνούς κοινότητας η οποία θα πληρώσει το τίμημα για να εξαλειφτούν τα πυρηνικά.

Η φορολόγηση απαιτεί την επιβολή φόρου σε κάθε ποσοτική μονάδα των πυρηνικών που θα εξαλειφθεί προσφέροντας κίνητρο στα κράτη να μειώσουν τα κατεχόμενα πυρηνικά, αφού έτσι θα λάβουν μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση. Ο φόρος καθορίζεται αξιολογώντας το κόστος ή τη ζημία που συνδέεται με την εξαλειφθήσα ποσοτική μονάδα. Το σύστημα φορολόγησης των ποσοτικών μονάδων είναι ένα άμεσο κόστος για τα κράτη της διεθνούς κοινότητας τα οποία πρέπει να πληρώσουν για να εξαλειφθούν τα πυρηνικά.

Στο σχήμα 1 απεικονίζεται, για ένα κράτος, οι βέλτιστες ποσοτικές μονάδες πυρηνικών οι οποίες βρίσκονται στο σημείο τομής της καμπύλης οριακού κόστους μείωσης (ΟΚΜ) με την καμπύλη κόστους οριακής ζημίας (ΟΖ). Στην περίπτωση που δεν επιβάλλεται κάποιο κόστος για την παραγωγή πυρηνικών μονάδων, τα κράτη δεν έχουν οικονομικό, τουλάχιστον, κίνητρο να τις μειώσουν και έτσι η συνολική ποσότητα των πυρηνικών ορίζεται στο σημείο ΠΕ, η οποία καλύπτεται από τις περιοχές Α, Β και Γ.

Από κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική άποψη το βέλτιστο επίπεδο κατοχής ποσοτικών μονάδων πυρηνικών είναι στο σημείο ΠΕ1 όπου το ΟΚΜ ισούται με το ΟΖ που προκύπτει από τη ενδεχόμενη ζημία λόγω των πυρηνικών. Υποτίθεται ότι τα κόστη ΟΚΜ και ΟΖ είναι γνωστά. Τότε με τη φορολόγηση των ποσοτικών μονάδων πυρηνικών, (ο φόρος πληρώνεται από την διεθνή κοινότητα), θα έχουμε ένα συνολικό κόστος μείωσης το οποίο περιγράφεται από τη περιοχή Β ώστε να περιοριστούν οι συνολικές ζημίες στην περιοχή Γ, παράγοντας ένα καθαρό κέρδος για την κοινωνία περιγραφόμενο από τη περιοχή Α. Οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια μείωσης δεν θα είναι αποδοτική διότι το ΟΚΜ θα υπερβεί το οριακό κόστος ζημίας.

ΣΧΗΜΑ 1

ΠΗΓΗ: Helm and Hepburn, (2009)

Αν επιβαλλόταν φορολόγηση των ποσοτικών μονάδων πυρηνικών της τάξης Κ1 τότε η ποσότητα των πυρηνικών θα ανήρχετο στο σημείο ΠΕ1. Πρακτικά τα σημεία ΠΕ1 και Κ1 είναι άγνωστα.

Όσον αφορά στη φορολόγηση η διεθνής κοινότητα ελέγχει την τιμή και όχι την ποσότητα των πυρηνικών. Αν οι ποσοτικές μονάδες τιμολογηθούν σε επίπεδο Κ3 τότε θα μειωθούν στο σημείο ΠΕ2 κάτω από το βέλτιστο επίπεδο. Τα οικονομικά εργαλεία ενώ είναι αρκετά εύκολο να κατανοηθούν παρουσιάζουν αρκετά προβλήματα κατά την εφαρμογή τους. Η φορολόγηση των ποσοτικών μονάδων πυρηνικών, στην συγκεκριμένη περίπτωση του Ιράν, παρουσιάζει έλλειψη διαφάνειας των ποσοτικοποιημένων στόχων. Η έλλειψη αυτή μπορεί να θεραπευτεί εφόσον γίνουν οι απαραίτητες μετρήσεις από την αρμόδια διεθνή υπηρεσία.

11. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πριν προταθούν λύσεις και πολιτικές για τον περιορισμό των πυρηνικών, θεωρείται σημαντική η παραδοχή της ευθύνης εκ μέρους των κρατών που διαθέτουν πυρηνικά. Η διεθνής ειλικρινή συνεργασία των κρατών θα πρέπει να στοχεύει στην ρύθμιση των πυρηνικών με την εφαρμογή νέων μέτρων περιορισμού τους και σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, η εξέταση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου και των μέχρι σήμερα πολιτικών για τον περιορισμό των πυρηνικών δεν έχει αποδώσει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Συνεπώς, οι επιτυχημένες πολιτικές θα πρέπει να εναρμονιστούν με τα νέα νομοθετικά μέτρα ενώ οι υπόλοιπες θα πρέπει να καταργηθούν ώστε να παραχθούν σύγχρονες πολιτικές αντιμετώπισης.

Η συνεκτική αυτή δέσμη μέτρων οικοδομεί ουσιαστικά ένα σταθερό νομοθετικό πλαίσιο για την αντιστροφή του φαινομένου της παραγωγής πυρηνικών με απώτερο σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων επί των νέων τεχνολογιών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η χάραξη πολιτικών για την βιώσιμη ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η απεξάρτηση από τις συμβατικές πηγές ενέργειας προσδιορίζει την μελλοντική μείωση των ποσοστών πυρηνικών και την σταδιακή εξάλειψη τους.

Φαίνεται ότι η χάραξη μίας διεθνούς πολιτικής για την αντιμετώπιση των πυρηνικών πρέπει να περιλαμβάνει την ενίσχυση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με παράλληλη συνεργασία του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για το συγκεκριμένο σκοπό. Η ελεύθερη οικονομία με συνθήκες ανταγωνισμού ευνοεί την αναφερόμενη πολιτική, εξασφαλίζει τη δημιουργία θέσεων εργασίας και δημιουργεί τις βάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Γενικώς παραδεκτό θεωρείται ότι η Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Rio de Janeiro της Βραζιλίας τον Ιούνιο του 1992 αποτέλεσε σημαντικό ρυθμιστικό πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος. Συναφώς, σε περιφερειακό επίπεδο, η ΕΕ κατέχει καίριο ρόλο στο νομοθετικό περιβαλλοντικό γίνεσθαι και αντιμετωπίζει το ζήτημα του περιορισμού των πυρηνικών ως υψηλή προτεραιότητα των πολιτικών της. Οι συνθήκες είναι ώριμες ώστε να γίνει αντιληπτό ότι τα πυρηνικά συμβάλλουν στη μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος. Η ουσιαστική συμμετοχή της κοινωνίας στην προαγωγή λύσεων που σχετίζονται με την βιώσιμη ανάπτυξη και παραγωγή ενέργειας είναι καθοριστικής σημασίας αφού δύναται να επηρεάσουν μέσω της εκλογής των κυβερνήσεων την περιβαλλοντική πολιτική των κρατών. Η αντίδραση στην κατοχή των πυρηνικών, ιδιαίτερα για στρατιωτικούς σκοπούς, μέσω ουσιαστικής περιβαλλοντικής

πολιτικής είναι πλέον κοινωνική πρόκληση αφού η υποβάθμιση του περιβάλλοντος έχει επιπτώσεις και στην υγεία των ανθρώπων.

Η κατοχή πυρηνικών αποτελεί ένα παγκόσμιο πρόβλημα με έντονο αντίκτυπο στην πορεία της ανθρωπότητας. Με τον όρο βιώσιμη ανάπτυξη και αντιμετώπιση του ζητήματος των πυρηνικών δεν γίνεται αντιληπτό από όλα τα κράτη και τους φορείς το ίδιο νόημα. Κάποιοι θεωρούν ότι πρέπει να δανειοδοτηθούν για να προχωρήσουν σε βιώσιμη ανάπτυξη και αντιμετώπιση ενώ άλλοι νομίζουν ότι είναι ευκαιρία να κερδοσκοπήσουν. Για την αναδιάρθρωση των ενεργοβόρων τομέων δεν γίνεται ούτε λόγος. Η θεμελίωση της βιώσιμης ανάπτυξης και οικονομίας δεν φαίνεται να μπορεί να επιτευχθεί χωρίς αναδόμηση του χρηματοοικονομικού και φορολογικού συστήματος ενώ ο τραπεζικός τομέας θα πρέπει να προσφέρει ευκαιρία για «πράσινες» επενδύσεις.

12. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέχρι σήμερα, αφενός η σχετική αποτυχία των κανονιστικών ρυθμίσεων περιορισμού των πυρηνικών γενικά οφείλεται στην απροθυμία των κρατών. Παρότι η πολιτική περί γαλάζιας ανάπτυξης πρεσβεύει την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος, η ΕΕ αλλά και τα κράτη της Μεσογείου, τα οποία πλήττονται από μία ενδεχόμενη εκούσια ή ακούσια πυρηνική καταστροφή εκ μέρους του Ιράν δεν αντέδρασαν αποτελεσματικά. Ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα σε περίπτωση ατυχήματος και ποια η πορεία της γαλάζιας ανάπτυξης για τις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου θάλασσας είναι προφανές. Οι ΗΠΑ συνεχίζουν την πρακτική που εφήρμοσαν στην περίπτωση της μεταφοράς και εν πλω καταστροφής, εντός της Μεσογείου, των χημικών όπλων της Συρίας μετατρέποντας την περιοχή σε κέντρο πειραμάτων, εν πλήρη γνώση της ΕΕ.

Η δραστηριοποίηση των παρακτίων κρατών της Μεσογείου Θάλασσας για τον έλεγχο και την παρακολούθηση του θέματος είναι επιβεβλημένη ώστε να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα αποτροπής μιας ενδεχόμενης περιβαλλοντικής καταστροφής με ανυπολόγιστο περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τη Σύμβαση του Aarhus για το δικαίωμα της πρόσβασης σε περιβαλλοντικές πληροφορίες θα έπρεπε να δημοσιοποιηθεί η ακριβής σύσταση και ποσότητα των πυρηνικών του Ιράν. Είναι επίσης ανάγκη να συνειδητοποιηθεί η ευθύνη που προκύπτει από την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος ως παρακαταθήκη για τις μελλοντικές γενεές (κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας – tragedy of commons).

Επιπλέον, η γαλάζια ανάπτυξη έχει αναγνωριστεί ως η βασική κινητήρια δύναμη των πρωτοβουλιών που σχετίζονται με τις περισσότερες ευρωπαϊκές ρυθμίσεις στην θάλασσα. Η κύρια πρόκληση σήμερα είναι ο καθορισμός του *modus operandi* της οικονομικής ανάπτυξης με ηθικό κριτήριο και σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να δρομολογηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη του πλανήτη. Το περιβάλλον δεν αποτελεί παράγοντα που περιορίζει την ανάπτυξη αλλά ενθαρρύνει την βιώσιμη ανάπτυξη. Με βάση αυτή την αρχή πρέπει να υπάρξουν ανάλογες παρεμβάσεις ώστε να μην υπάρξει περαιτέρω επιβάρυνση από τα πυρηνικά και αντίθετα διασφαλιστούν τα δημόσια περιβαλλοντικά αγαθά.

Παρά ταύτα στην συγκεκριμένη περίπτωση, της αντιμετώπισης του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, τίθεται εν αμφιβόλω η αποτελεσματική λειτουργία των διεθνών και ευρωπαϊκών θεσμών, ώστε να αντιληφθούν την σοβαρότητα της κατάστασης και να αποτρέψουν μια πιθανή περιβαλλοντική και οικονομική καταστροφή. Τα κράτη της

Μεσογείου και Μέσης Ανατολής έπρεπε να αποταθούν και στην διεθνή δικαιοσύνη με επίκληση σειράς διεθνών περιβαλλοντικών κανόνων σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη του ΟΗΕ άρθρα 1(1), 2(3) και 33(1) χαρακτηρίζοντας την κατάσταση ως επικίνδυνη για τη διεθνή ειρήνη και κυρίως την (περιβαλλοντική) ασφάλεια.

Είναι προφανές εκ των προαναφερθέντων ότι η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι εξαιρετικά πολύπλοκη. Η προηγμένη τεχνολογία και οι “ασφαλής” προς το περιβάλλον τεχνικές παραγωγής πυρηνικής ενέργειας έχει αποδειχθεί (Fukushima) ότι δεν επαρκούν. Θα πρέπει όταν υπάρχει κίνδυνος μη αναστρέψιμης ζημίας στο περιβάλλον από τις επιλογές των κρατών, ιδιαίτερα στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, τότε και η κοινωνία να συμβάλει καθοριστικά στις διαδικασίες λήψης μέτρων που να αποσκοπούν στην αποφυγή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η διεθνής κοινωνία απαιτείται να χαράξει κοινή ενεργειακή πολιτική που να κατευθύνεται από τις αρχές της δικαιοσύνης προκειμένου να αποτραπούν μελλοντικά φαινόμενα όπως αυτό του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν.